

կերակցութեամբ հիմնեցին. այս աշխատանոցը՝ որ տեսակին մէջ ամենակատարեալն է՝ երկու տեսուչ ունի, որոց մին վարչ-գապետական և տնտեսական մասին հոգն ունի, իսկ միւսը քըն-նականին և փորձառականին:

Ի Միացեալ-Նահանգս նշանաւոր է Ակասսիզ բնապատումին հաստատած աշխատանոցն՝ ի նիւթորդ. Եւրոպայի հռչակաւոր աշխատանոցաց մին է նաև Նարոլիին՝ զոր կ'ուղղէ ֆրոֆ. Տոհրն. աստ հարիւրաւոր գիտնականք աշխատած են ցարդ. այս աշխատանոցը գրեթէ Եւրոպայի ամէն թանգարանաց և հաւաքածոյից զմուսած և կամ պահուած կենդանիներ կը մատակարարէ:

(ՎԵՊ)

ԱՌԼՈՐ շրջակայի բնակիչք՝ Ղուկաս տեարց վարձաւ հոգոյն վերայ խօսած ատեննին, չգիտեմ ինչու, զայն «կալուած» կ'անուանէին: Անշուշտ գեղացիք «կալուած» բառին հարստութեան և ճոխութեան գաղափար մի կը յարէին, քանզի այդ յիշեալ հոգն համայն երկրին մէջ ամենէն աւելի ընդարձակ ճոխ և բարեկարգն էր:

Հինդ կարգ փառաւոր ծառեր կը պատսպարէին դաշտին սաստկաշունչ քամիներէն ընդարձակ բակին մէջ աճած փոքրատեսակ և փափկասուն խնձորենիքը. ուր և կը տեսնուէին կըղմինտրով ծածկուած երկայն շէնքեր՝ խոտեղէնքը և հունտեղէնքը պահելու համար. կոպճէ շինուած գեղեցիկ գոմեր. երեսուն ձիու համար ախոռ և բնակութեան տուն մի՝ կարմիր աղիւսէ կառուցած՝ որ փոքր դղեկի մի կը նմանէր:

Բազը անասնոց քակորներէ միշտ մաքրուած էր. պահապան շունբը առանձին խոտեակներու մէջ կը կենային և խումբ մի հաւեղէնք կը պտտէին բարձր արօտին մէջ:

Ամեն կէսօրին՝ տէր, ծառայ և աղախին, ընդ ամենը տասնը-հինգ հոգի՝ կը նստէին խոհանոցի երկայն սեղանին բոլորտիքը որոյ վերայ դրուած էր տաք տաք ապուրը՝ կապոյտ ծաղկօք նըկարեալ խեցեղէն խոշոր պնակով:

Ձիերը, կովերը, խոզերը և ոչխորները գէր, մաքուր և լաւ խնամուած էին. իսկ Ղուկաս աղան ինքը՝ որ բարձրահասակ ու գէրկեկ մարդ էր, օրը երեք անգամ՝ կալուածը աչքէ կ'անցընէր, ամեն բանի վերայ կը հսկէր ու կը մտածէր:

Ախոռին խորը՝ խղճալով կը պահէին տարիքը առած ծեր ճերմակ ձի մի, զոր տան—տիկինը կ'ուզէր սնուցանել մինչև նորա բնական մահը՝ որովհետեւ ինքը մեծցուցել էր զնա և քովը պահել էր միշտ և վրան նայելով անցեալ յիշատակներ միտքը կ'ինկնար։

Տասնհինգ տարեկան կոպիտ մանչ մի՝ իզիդոր Դիւլալ անու. նով՝ և կամ համառօտիւ Զիդոր կոչուած, այդ անկարող կեն. դանւոյն վրայ հոգ կը տանէր, ձմեռը կուտար նմա խոտի և վարսակի որոշեալ չափը, իսկ ամառը պարտական էր երթալ, չորս անգամ օրը, ձիուն արօտատեղին փոխելու՝ ի գաշտավայ. րին՝ ուր կը կապէին զինքը որպէս զի թարմ արօտը ուտէ առատաբար։

Կենդանին որ գրեթէ անդամալոյծ էր, դժարութեամբ կը վերցնէր իւր ծանր սրունքները, ուռած ծունկերն ու պճեղնե. րը, Զիուն մազերն որ այլ բնաւ քերիչով չէին մաքրել, սպի. տակ ալեւոր մազերու կը նմանէին. իսկ երկայն երկայն արտեա. նունքը՝ իւր աչաց տխրալի կերպարանք մի կուտային։

Կենդանին այն աստիճանի ուրքերը դանդաղ դանդաղ կը շար. ժէր որ Զիդոր զինքը արօտատեղին տարած ատեն՝ կը սաթ. պուէր չուանը քաշելով տանել և մանչը քսամակակոր, հեալէն, կը հայհոյէր կենդանւոյն և կը զայրանար որ իրեն ընկել էր այդպիսի մի պառւած կայկուրթ ձիուկի մի խնամատարութիւ. նը։

Կալուածին մարդիկ կը զուարճանային Զիդորին առ Քօքօ ունեցած զայրութիւն տեսնելով, անգաղար կը խօսէին նորա հետ Քօքօյի մասին՝ աստհակ տղուն սիրտը հանելու համար։ Իւր ընկերները կը խնտային վրան և գեղին մէջ Քօքօ—Զիդոր ա. նունը կուտային նորա։

Մանչը կը կատղէր ու սրտին մէջ փափաք կը սնուցանէր ձի. էն վրէժը առնելու։ Բարձրահասակ վատուժ տղայ մի էր, ազ. տոտ—կեղտոտ, չէկ, խիտ ու բիրտ մազերով. ապուշ կը թուէր, Կիկազելով շատ դժարութեամբ կը խօսէր, գոգցես գաղափար. ները չէին կարող ձևանալ իւր թանձր գոռհիկ ըղեղին մէջ։

Արդէն շատոնց կը զարմանար Քօքօյին պահածնուն վի. այ՝ զայրանալով որ կսրուտ կը պատճառէ այդ անօգուտ անասու. նը։ Մէկ մի որ չէր աշխատել, ուրիմն յանիրաւի էր սնուցա. նեն զնա, զայրագնելու բան էր ի զուր վարսակ վատնելը, թանկագին վարսակն՝ այդ անդամալոյծ ձիուկին համար։ Եւ շատ անգամ Ղուկաս աղային պատուէրներուն հակառակ՝ կէս. չափ կու տար ձիուն, զանց անելով նաև նորա ոտից յարդէ փուցքը և խօսը։

Եւ իւր տղայական պզտոր մտաց մէջ ռխ կ'ածէր, յափշտակիչ գեղացւոյ, նենգաւոր, վայրագ, կոպիտ և վատասիրտ գեղացւոյ ռխ:

Երբոր ամառն եկաւ, հարկադրեցաւ դաշտ երթալ և կենդանւոյն տրածելու տեղն փոխել, Մանչը, ամեն առաւօտ առեւ լի վայրագանալով՝ յամրաքայլ կ'երթար ցորեններու մէջէն, Դաշտին միջի աշխատաւորք կը գոչէին կատակելով՝ — Է՛հ, Զիգոր, Քզբոյին բարեւ մատ:

Զիգոր բնաւ պատասխան չէր տալ, բայց ցանկէ մի անցնեալով միջոց՝ բարակ գաւազան կը կտրէր ու ձիուն կապը տեղափոխելով՝ թոյլ կու տար նախ որ կենդանին արածէ. յետոյ մատնելի պէս կը մերձենար, կը սկսէր գաւազանով հարուածել ձիուն ոտքերը, կենդանին կը ջանար փախչիլ, կից նետել, հարուածներէն խուսափիլ, բայց միայն չուանին շուրջը ման կու գար կաշկանդուած: Իսկ մանչը՝ զայրութէն ատամները սեղմած՝ ետէն վազելով, աչքը մոլթ կոխած, գազանաբար կը ծեծէր:

Յետոյ, առանց ետևը նայելու, կամաց կամաց կը հեռանար, մինչդեռ ձին՝ իւր ծերու աչքերովը կը նայէր տղուն հեռացածը՝ կողերը դուրս ցցուած և վազվզածին համար չնչապատ: Եւ իւր ոսկորոտ ու ճերմակ գլուխը դէպ յարօտ չէր ծռել՝ մինչև որ դեռահասակ գեղացւոյն կապոյտ բաճկոնին հեռանալը չտեսնէր:

Եւ որովհետև գիշերները տաք էին, կը թողուն Քզբոյին որ բացօթեայ ննջէ՝ ի դաշտի անդ՝ անտառին ետևը, խոռոչին եզրը: Մի միայն Զիգոր կ'երթար զինքը արածեցնելու:

Տղան կը զուարճանար դեռ քարեր նետելով ձիուն՝ կը նրստէր տասը քայլ հեռուն՝ փոսի մի գառ ի վարին վերայ. կէս ժամ նստած կը մնար, երբեմն երբեմն սուր խճաքար մի նետելով ձիուկին՝ որ կանգնած կեցած էր շղթայակապ իւր թշնամւոյն առջև՝ անդադար վրան նայելով, առանց արածել համարձակելու նորա երթալէն առաջ:

Բայց միշտ սա մոաժութիւնը մանչուն գլխուն մէջ պինդ կեցած էր՝ թէ «Ինչու է սա անգործ և այլ ևս անպէտք ձիուն անուցանելը»: Այնպէս կը թուէր նմա որ այդ թշուառական անպիտան անատունը ուրիշներուն ուտելիքը կը խլէր, մարդկանց ինչքը կը յափշտակէր, Աստուծոյ բարիքը կը գողանար և զիւր անձն ևս կը գողնար, զԶիգոր՝ որ կ'աշխատէր:

Այն ստին, կամաց կամաց, ամեն օր, մանչը սկսաւ ձիուն ա-
րածելու արօտը նուազեցնել՝ ցցին կապած չուանը կարճ թող-
լով:

Կենդանին կը ծովէր, կը նիհարնար և կը հիւծէր: Կապը
քակելու անգոր լինելով, գլուխը կ'երկնցնէր առ բարձր դալար
ու փայլուն արօտը, այնպէս մօտիկ իրեն և որոյ հօտը կ'առնուր
առանց դաշիւ կարողանալու:

Բայց մէկ առաւօտ, Զիդորին միտքն ընկաւ որ Քօքօյին
այլ ևս հարկ չէր տեղափոխել: Այլ ձանձրացել էր այդպիսի մի
տկոր-կաշի անասունի համար այնքան հեռուներ երթալէ:

Եւ սակայն եկաւ իւր վրէժը ծծելու. այլալաժ կենդանին
վրան կը նայէր. նոյն օրը չծնծեց. ձեռքերը գրպաններուն մէջ
դրած շուրջը ման եկաւ. մինչև անգամ զինքը տեղափոխել ձե-
ւացուց, բայց ցիցը կրկին նոյն ծակին մէջ մխեց և ելաւ գնաց՝
զմայլաժ հնարած գիւտին վերայ:

Ձին տեսնելով տղուն հեռացածը, խրխնջեց օրպէս զի ետ
դարձունէ. բայց մանչը սկսաւ վազել, թողլով զնա միտ-մինակ,
հովտին մէջ, ամուր կապուած՝ առանց կտոր մի դիւրամերձե-
նալի արօտի:

Քաղցած անօթի՝ փորձեց հասնիլ պարարտ արօտին որոյ կը
դաշէր ռնգունքներուն ծայրովը: Ծնկան վրայ եկաւ, երկնցուց
վիզն ու լորձուկոտ խոշոր շրթունքները: Այլ 'ի զուր: Բոլոր
օրը արիւն քրտինք մտաւ, ծեր կենդանին, անօգուտ և սար-
սափելի ճիգեր թափելով: Անօթութիւնը զինքը կը մաշէր և
առաւել ևս կը սաստկանար երբ կը տեսնէր գալարազարդ կե-
րակուրը որ առատաբար կը տարածուէր մինչև հորիզոն:

Մանչը բնաւ չեկաւ նոյն օրը. անտառներուն մէջ թափառե-
ցաւ թռչնոց բոյներ փնտռելու համար: Հետեւալ օրը եկաւ.
Քօքօ ճարահատեալ պառկած էր: Տղուն գալուստը տեսնելով
տեղէն ելաւ այն յուսով որ հուսկ ուրեմն տեղն պիտի փոխուի:
Փոքր գեղջուկը և ոչ իսկ արօտին մէջ ձգուած փայտէ մուրճին
դպաւ: Մօտեցաւ, նայեցաւ կենդանոյն վրան, առաւ ձողա-
կոյտ մի նետեց քթին՝ սր փչրեցաւ սպիտակ մազին վրայ և
սուլելով ելաւ գնաց վերստին:

Ձին կանգուն ոտից վրայ կեցաւ որչափ որ կրցաւ զնա նըշ-
մարել. յետոյ տեսնելով որ իւր արօտին հասնելու փորձերն ան-
օգուտ պիտի լինին, կրկին կողին վրայ պառկեցաւ և աչքերը
փակեց:

Հետագայ օրը, Զիդոր չեկաւ:

Թաջորդ օրը՝ երբ մօտեցաւ միշտ պառկած Քօքօյին, տեսաւ
որ մեռել էր:

Այն ատեն՝ կանգուն մնաց վրան նայելով, միանգամայն զարմացած որ արդէն այդպէս շուտ լինցել է և Ոսկրովը դպաւ, սրբունքներէն մին վեր վերուց և յետոյ վար ձգեց, վրան նըստաւ և աչքերը արօտին սեեռած մնաց՝ առանց մէկ բանի վերայ խորհելու:

Վերագառնալով կառած՝ մարդու բան չասաց, քանզի կ'ուզէր տակաւին թափառիլ՝ ձիուն արօտատեղին փոխելու ժամերուն:

Հետեւալ օրը գնաց ձիուն տեսութեան. երբ մօտիկցաւ, ագռաւներ վեր թռան: Անթիւ ճանճեր կը շրջէին ձիուն մարմնոյն վերայ և շուրջը կը բզկային:

Տուն գառնալով՝ հանդիպածը իմացուց: Կենդանին այն աստիճանի ծեր էր որ ոչ ոք չզարմացաւ:

Տէրը ասաց երկու հատ ծառայի. — Առէք բահերդ և փոս փորեցէք նոյն իսկ այն տեղը ուր Քօքօ ընկած է:

Եւ մարդիկ թաղեցին ձիուն՝ ճիշտ այն տեղը ուր անօթու թենէ մեռած էր:

Իսկ արօտը, ինզճ կենդանւոյն մարմնէն անունդ առնելով՝ բռնաւ անդ պարարտագոյն, խիտ առ խիտ և դալարագեղ:

ԹԱՐԳ. Մ. Ռ. ԹԻՄԵԱՅԵԱՆ

Գիշ ԳՐ ՄՕՍԿՈՒՍԿԵ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԵԻ

ԱԴԱՄԱՆԴԻ ՀԱՆՔԵՐԸ

ՔՈՎԱՆԴԱԿ հարաւային Աֆրիկէի շուրջը և սակաւ ինչ հեռի 'ի ծովեզերաց' բարձրաբերձ և սրածայր լեռանց շղթայ մը կը պատէ, յոր սակաւթիւ են անցք. աստի անդր Քարոս զաշտագետինը կը տարածուի, որոյ բարձրութիւնն յերեսաց ծովու 1100—1300 մէտր է:

Այս երկրին մէջ նշանակելի բան է ջրոյ բացարձակ պակասութիւնը. միայն հիսիսային գաւառները կը թրջեն Օրանժ, վալ և Մոտտէր գետակները. ձմեռ ժամանակ երբեմն այնքան չափազանց ձիւն կը տեղայ՝ որ մեծամեծ աղիտից պատճառ կ'ըլլայ: Կենդանիք՝ մասնաւորապէս ոչխարք, որոց բուրգն անդ բնակեալ Հոլանտացւոց վաճառականութեան գլխաւոր առար-